

DÜNYANIN HÜQUQİ XƏRİTƏSİNİN ANLAYIŞI VƏ KATEQORİYASI

Çəndirli Nərgiz Üzeyir qızı

nargizchandırli@mail.ru

Zülfüqarova Səkinə Məşədiağa qızı

sekine_zulfuqarova@mail.ru

Umudova Rəna İbrahim qızı

rumudova@mail.ru

Bakı Dövlət Universiteti

Xülasə: Məqalədə ümumi tarixi formalaşma ilə birləşən milli hüquq sistemlərinin az-çox geniş toplusunun olduğu hüquqi ailədən, habelə struktur və mənbələrdən, aparıcı sənaye və hüquq institutlarından, hüquq-mühafizə orqanlarından, konseptual və kateqoriyalardan bəhs edilir. hüquq elminin aparatı, metodları və inkişaf yolları.

Dünyada mövcud olan milli hüquqi sistem arasında «Hüquqi dünya xəritəsi» termini istifadə edilir. Hüquqi dünya xəritəsi anlayışı cəmiyyətin ümumi inkişaf qanununa əsaslanılır. Bu ziddiyyətlərlə və müxtəlif meyillərin qarşılıqlı əlaqəsi ilə dolu olan hüquqi dünya xəritəsinin öyrənilməsinin daha obyektiv yoludur. Tarixçilik prinsipi hər bir fərdi milli hüquq sisteminin dünyanın hüquq xəritəsindəki yerini bu və ya digər hüquqi ailəyə mənsubiyyətlə izah etməyə imkan verir. Konkret hüquq sistemini konkret hüquq ailəsinə aid etmək hətta konkret hüquqi materialla ətraflı tanış olmadan da onun xarakterik xüsusiyyətləri haqqında bir sıra nəticələr çıxarmağa imkan verir.

Hüquq sistemlərinin vahid hüquqi birliklərə tipologiyasının əsas meyarları kimi onlar təkcə “texniki və hüquqi” deyil, həm də “hüquq mədəniyyətinin səviyyəsi və genezisi”, “hüquqi mentalitet”, “tarixi və hüquqi ənənələr”, “hüquq sistemlərinin həyatı boyu formalaşmış hüquqi dəyərlər”, “sanksiyalaşdırılmış və icazəsiz hüquqi adətlər”, “hüquqi düşüncə tərzı və məhkəmə icraatı”.

Lakin bu meyarlar yalnız hüquqi birliklərə sivilizasiya baxımından baxıldığında məna kəsb edir ki, bu da tədqiqatçıya daha çox yönlü tələblər qoyur. Kriteriyalar müəyyən birləşmələrdə birləşdirilə bilər. Hazırda, bir qayda olaraq, hüquq sistemlərinin təsnifatı meyarlarından, əsasən, hüququn etno-coğrafi, texniki-hüquqi və dini-etik əlamətlərinə əsaslanan meyarlardan istifadə olunur. Qruplaşdırma üçün seçilmiş meyarlardan asılı olaraq, bir qayda olaraq, hüquqi ənənələri təşkil edən müxtəlif hüquqi ailə qrupları var.

Tarixi səbəblərə görə hər bir etnik sistemin dərin psixi stereotiplər və ümumi mədəniyyət əsasında formalaşmış özünəməxsus hüquqi adətləri, dəyər və ənənələri, qanunvericiliyi, hüquqi orqanları və institutları vardır. Xalqların və cəmiyyətlərin bu hüquqi fərqliliyi və spesifikasiyi onların orijinallığından danışmağa imkan verir ki, onların hər biri qanunun müxtəlif təzahürləridir (xalqın hüquqi varlığı, ətraf aləmin obyektləri və hüquqi əlaqələr). Lakin bu hüquq sistemlərində xüsusiyyətlər, fərqlərlə yanaşı, onları bircins hüquq birlikləri ilə qruplaşdırmağa imkan verən ümumi məqamları, oxşarlıqları da müşahidə etmək olar.

Müxtəlif cəmiyyətlərin hüquq sistemlərini birləşdirmək, tipləşdirmək üçün bir neçə meyar mövcuddur:

1. Ümumi mənşə və ya genezis. Hüquq sistemləri əcdad kökləri ilə bir-birinə bağlılıq, ümumi hüquqi və dövlət təhsil prinsiplərinin olması, bir qayda olaraq, bunlar eyni irqi qrupdan olan, sonradan oxşar hüquqi

ənənələri, dəyərləri və sosial normaları inkişaf etdirən etnik cəhətdən oxşar xalqların olması. tənzimlənməsi və strukturu.

2. Ümumi dünyagörüşü, mənəviyyat və əxlaq. Hüquq sistemlərinin və mədəniyyətlərin vəhdəti onların həyatları boyu xalqlar arasında formalaşan ilkin ideoloji və ya ideoloji yükündən irəli gəlməsi. Hüquq sistemlərini yaradan mənşəcə yaxın xalqların sosial həyatının müvafiq xarakterini və stereotipini formalaşdıran sivilizasiya amilləri kimi bilik və əxlaq. O, ümumi əfsanələrə, əfsanələrə, miflərə, ideyalara, prinsiplərə və normalara əsaslanırdı ki, bu da hüquqi mədəniyyətlərin və ənənələrin təkamül yolu ilə sıx inkişafına kömək etməsi.

3. Coğrafi və geosiyasi əhəmiyyət. Hüquq sistemləri müəyyən coğrafi mövqedə, landşaftda və müəyyən təbii, iqlim və digər şəraitdə sosial-ərazi təşkilatları kimi yaranması. Ərazi məkanlarının, sərhədlərinin birliyi və ya yaxınlığı xalqların və cəmiyyətlərin həyatının xüsusiyyətlərinə, mədəniyyətlərinin və adət-ənənələrinin qarşılıqlı əlaqəsinə təsir göstərməsi.

Xarici müqayisəli tədqiqatlarda həm keçmişin, həm də müasir dövrün hüquq sistemlərinin müqayisəli tədqiqi məsələsi iki dünya müharibəsi arasında Amerika alimi C.Uiqmor tərəfindən qoyulmuşdur. Bununla belə, bu tədqiqat sahəsi XX əsrin 60-cı illərindən bəri ən geniş inkişaf etmişdir.

Hüquq sistemlərinin müəyyən qruplara və ya ailələrə təsnif edilməsi problemi müqayisəli hüququn əsas problemlərindən biridir və uzun müddətdir dünya komparativistlərinin diqqətini cəlb edir. Əsas hüquq sistemlərinin təfərrüatlı təsnifatını axtararkən müqayisəli hüquqşünaslar etik, irqi, coğrafi, dini, hüquqi texnika və hüquq üslubuna qədər müxtəlif amilləri əsas götürmüşlər. Təklif olunan təsnifatlarda hər hansı aydın əsas tapmaq çox vaxt çətin idi. Müqayisəli hüquq hüququn öyrənilməsində dar milli münasibətləri aradan qaldırmağa kömək edir, ona daha geniş rakursdan baxmağa imkan verir. Milli hüquq sisteminin əcnəbilərlə əlaqəsi hər bir ölkənin hüquq sisteminin milli kimliyini daha aydın müəyyən etməyə şərait yaradır. Müxtəlif hüquq sistemlərinin öyrənilməsi hər bir ölkənin hüququnun inkişaf yollarını və xüsusiyyətlərini, o cümlədən öz ölkəsinin hüquq elmi nöqteyi-nəzərindən daha çox başa düşməyə kömək edir. Deməli, müqayisəli hüququn hüquq elminin inkişafı üçün əhəmiyyəti təkcə hüquqi realıq haqqında yeni nəzəri biliklərə yiyələnməkdə deyil, həm də bu biliklərin inkişafı üçün konsepsiyalar işlənilib hazırlanarkən bu və ya digər şəkildə nəzərə alınmasındadır.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Правовые системы стран мира. Энциклопедический справочник. Под ред. Сухарева А.Я. Норма. 2003. http://kommentarii.org/strani_mira_eciklopediy/ Архивная копия от 30 июня 2015 на Wayback Machine
2. Венгеров А.Б. Теория государства и права—М.: Юристъ, 1996.
3. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности = Les grands systemes de droit contemporains / Пер. с фр. В. А. Туманова.—М.: Международные отношения, 2009.— 456 с.—3000 экз. — ISBN 978-5-7133-1340-1.
4. Саидов А.Х. Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности)/ Под ред. В.А. Туманова.—М.: Юристъ, 2003.— 448с.
5. Лафитский В.И. Сравнительное правоведение в образах права.—М.: Статут, 2010-2011.—Т.1 и Т.2
6. Тихомиров Ю.А. Курс сравнительного правоведения.—М.: НОРМА, 1996.— 432 с
7. Саидов А.Х. Сравнительное правоведение.—М., 2003.— С.238.
8. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства.—М.: НОРМА, 2003.— С.667. Архивированная копия. Дата обращения: 4 сентября 2012. Архивировано из оригинала 4 марта 2016 года. (Дата обращения: 6 сентября 2012)
9. Азарова И.А. Смешанные правовые системы: теоретико-правовой и сравнительно-правовой анализ Архивная копия от 27 марта 2022 на Wayback Machine— Краснодар, 2016.
10. Трикоз Е.Н. Гибридные правовые системы и их место в смешанном правовом семействе— Вестник Университета. М., 2017.
11. Маркова-Мурашова С.А. Смешанные правовые системы— СПб, 2006.

ЮРИДИЧЕСКАЯ КАРТА МИРА ОПРЕДЕЛЕНИЕ И КАТЕГОРИЯ

Резюме: В статье говорится о правовой семье, где более или менее широкая совокупность национальных правовых систем, объединенных общностью исторического формирования, а также о структуре и источниках, ведущих отраслей и правовых институтов, правоприменения, понятийно-категориального аппарата юридической науки, методах и способах развития.